

Likestillings- og
diskrimineringsombudet

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet
Postmottak@bld.dep.no

Dokumentet sendes kun elektronisk

Vår ref.:
14/1706- 5- EKN

Deres ref.:

Dato:
20.04.2015

Hørings svar: Norges første rapport til FN om Norges implementering av FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) viser til brev fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet av 6. mars 2015. LDO er gitt anledning til å komme med innspill til statens utkast til Norges første rapport til FN-komiteen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Likestillings- og diskrimineringsombudet har enkelte kommentarer til statens utkast til rapport. Vi gjør i tillegg oppmerksom på at LDO vil levere en selvstendig supplerende rapport til CRPD-komiteen med følgende tema:

- Tilgang til informasjon, varer og tjenester
- Handlingsplan for universell utforming av eksisterende bygg, med skolebygg som eksempel
- Frihet fra tvang i psykiatrien
- Rett til arbeid
- Hets, trakassering og hatkriminalitet, samt vold og overgrep
- Vergemål
- Kunnskap og dokumentasjon

Vår supplerende rapport vil bli sendt til BLD i høst, og til CRPD-komiteen i forkant av deres høring av Norge.

1. Prinsipielle og overordnede kommentarer

CRPD representerer og forutsetter et paradigmeskifte. Dette innebærer å skifte tankemønster fra å forstå funksjonshemming som noe essensielt ved individet til å se strukturelle begrensninger og fordommer i samfunnet som de hemmende faktorer for å realisere universelle menneskerettigheter. CRPD forsterker statens ansvar og krav til å igangsette hensiktsmessige tiltak for å beskytte disse rettighetene også for personer med nedsatt funksjonsevne.

Frihet, selvstendighet, likeverd og involvering er viktige stikkord og verdier som paradigmeskiftet forutsetter, og som myndighetene er forpliktet til å forsvare og realisere overfor funksjonshemmede i Norge – på alle samfunnsområder.

Ombudet mener at utkastet til Norges første rapport om implementering av CRPD ikke i tilstrekkelig grad tar innover seg paradigmeskiftet, og at utkastet bærer preg av et fravær av de politiske grep et slikt skifte krever. Vi foreslår at statens rapport er tydeligere på at Norge har muligheter til å oppfylle sine konvensjonsforpliktelser, men at det på noen områder krever store systematiske endringer for å få det til.

Vi foreslår også at staten i sin rapport viser hvordan myndighetene ivaretar de menneskerettslige interessene til funksjonshemmede på tvers av ulike funksjonsnedsettelse, både fysiske, psykiske og kognitive. Tiltak som treffer personer med én type nedsatt funksjonsevne, treffer nødvendigvis ikke personer med andre typer funksjonsnedsettelse.

Ombudets generelle inntrykk av utkastet til rapport er at staten har beskrevet regelverk og redegjort for intensjoner, men ikke har beskrevet dagens praksis, utfordringer og hvordan disse skal møtes gjennom konkrete tiltak. Statens utkast til rapport gir næring til en oppfatning om at norske myndigheter ikke har tatt inn over seg den utviklingen som forventes å skje for å ivareta menneskerettighetene til funksjonshemmede.

LDO anbefaler at regjeringen trekker tolkningserklæringene til artiklene 12, 14 og 25, og endrer nasjonal lovgivning og praksis slik at tvang i psykisk helsevern og støttefunksjoner i vanskelige beslutningsprosesser blir i samsvar med CRPD. Vi viser til en utdyping av dette i vår nasjonale rapport *Rett til frihet, personlig sikkerhet og likeverdige helsetjenester for*

*personer med psykososiale funksjonsnedsettelse.*¹

Ombudet foreslår at staten i sin rapport meddeler når og hvordan Norge vil utrede “supported decision making” og hvordan dette skal sikres i norsk rett og praksis, jf. anbefalingene fra et samlet utvalg i NOU 2011:9 Økt selvbestemmelse og rettssikkerhet, og Norges forpliktelser i henhold til CRPD artikkel 12 nr. 2 og 3.

Velferdstiltak er ikke svaret på CRPDs krav til statene, men at myndighetene legger til rette for at funksjonshemmede også kan realisere de universelle menneskerettighetene.

Ombudet etterlyser at staten i sin rapport redegjør for konkrete tiltak for å bekjempe holdninger og stereotyper som kan lede til diskriminering. Vi etterlyser også hvordan norske myndigheter vil innfri intensjoner og målsettinger om et universelt utformet samfunn og like muligheter for alle.

LDO mener det er positivt at det er iverksatt en utredning om konsekvenser av en norsk tilslutning til den valgfrie protokollen om individuell klagerett til CPRD. Vi savner imidlertid en betraktning om inkorporering av CRPD i norsk lovgivning.

2. Kommentarer til enkelte artikler

LDO gir nedenfor korte kommentarer til følgende artikler:

Artikkel 4 Generelle forpliktelser

Artikkel 8 Bevisstgjøring

Artikkel 9 Tilgjengelighet

Artikkel 12 Likhet for loven

Artikkel 13 Tilgang til rettssystemet

Artikkel 14 Frihet og personlig sikkerhet

Artikkel 15 Frihet fra tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Artikkel 16 Frihet fra utnyttning, vold og misbruk

Artikkel 19 Retten til selvstendig liv og til å være en del av samfunnet

¹ http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker/rapporter/rapporter_analyser/crpd/2013/rapportcrpd_psykiskhelsevern_pdf.pdf

Artikkel 20 Personlig mobilitet
Artikkel 21 Ytringsfrihet og meningsfrihet, og tilgang til informasjon
Artikkel 24 Utdanning
Artikkel 27 Arbeid og sysselsetting
Artikkel 29 Deltagelse i det politiske og offentlige liv
Artikkel 30 Deltagelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyelser og idrett
Artikkel 31 Statistikk og innhenting av data

For øvrig vil ombudet vise til våre nasjonale rapporter² på følgende artikler:

Artikkel 9: *Tilgjengelighet til grunnskoler og videregående skoler*
Artikkel 9: *Rett til tilgang til informasjon, varer og tjenester*
Artiklene 14 og 25: *Rett til frihet, personlig sikkerhet og likeverdige helsetjenester for personer med psykososiale funksjonsnedsettelse*

2.1. Artikkel 4 Generelle forpliktelser

Som også staten påpeker i sin rapport, møter personer med nedsatt funksjonsevne fortsatt barrierer som hindrer like muligheter for aktivitet og deltagelse.

Grunnlovsendring, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven sammen med helse- og omsorgstjenester og økonomiske støtteordninger er eksisterende tiltak som staten mener er viktig for likestilling og deltagelse. Ombudet er ikke uenig i dette. Vi foreslår at statens rapport også omtaler hvordan disse tiltakene fungerer i praksis og skal styrkes, og ikke som i dag svekkes.

Stadig mer ansvar overføres til kommunene, som har ansvar for boligsituasjon, skole og brukerstyrt assistanse. Nå er også hjelpemiddel-feltet, arbeids- og utdanningsreiser og rehabilitering varslet å bli overført til kommunene.³ Skal staten kunne ivareta dette ansvaret må den sørge for tilstrekkelige ressurser og oppbygning av nødvendig kompetanse i alle kommuner slik at funksjonshemmede får likeverdige tjenester uavhengig av hvilken kommune de bor i.

² http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/rapporter_analyser/crpd2013/crpd_report_sammendrag_pdf_ok.pdf

³ <http://helseinfornett.no>

Ombudet foreslår at staten i sin rapport viser til tiltak som kan sikre at ordninger som funksjonshemmede trenger for å være i arbeid og ha en meningsfull fritid opprettholdes og forbedres. I tillegg foreslår vi at statens rapporten viser til hvordan myndighetene vil sikre at individets rettigheter går foran det kommunale selvstyret, og sørger for at kommunal praksis blir i samsvar med nasjonale målsettinger.

I statens utkast til rapport er det en utførlig beskrivelse av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL) uten at bruken av den og erfaringer med den gis noe oppmerksomhet. LDO og Likestillings- og diskrimineringsnemnda (LDN) mottar mange klager og henvendelser fra funksjonshemmede som diskrimineres i det norske samfunn både som individer og som gruppe grunnet fordommer og etablerte strukturer. Vi foreslår at statens rapport redegjør for om loven faktisk virker.

I lys av artikkel 4 nr. 1 savner ombudet en grundigere vurdering av praktiseringen av regelverket, og hvilke hensiktsmessige tiltak norske myndigheter vil treffe for å endre eller oppheve sedvane og praksis som ikke samsvarer med CRPD og som innebærer diskriminering av mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Etter artikkel 4 nr. 3 skal norske myndigheter aktivt rådføre seg med og trekke inn mennesker med nedsatt funksjonsevne i politikkutforming. Flere av funksjonshemmedes organisasjoner i Norge er i hovedsak organisert etter og arbeider ut i fra en medisinsk modell og forståelse av funksjonshemming. For å sørge for at utvikling og gjennomføring av lovgivning og politikk samsvarer med CRPD er det viktig at norske myndigheter også sikrer dialog med organisasjoner og miljøer av funksjonshemmede som har menneskerettigheter i fokus. LDO foreslår at statens rapport synliggjør hvordan myndighetene vil sørge for kontinuerlig dialog med et bredt spekter av funksjonshemmedes organisasjoner, og slik at man både innhenter kunnskap fra sivil samfunn og sikrer at sivil samfunn har reell innflytelse på politikken.

2.2. Artikkel 8 Bevisstgjøring

Statens utkast til rapport viser på dette punktet til underliggende etater og direktorater, noe LDO finner utilstrekkelig. Det står ikke noe om hvilke effektive og hensiktsmessige tiltak sentrale myndigheter selv vil treffe for å fremme respekt og bekjempe stereotypier og fordommer som kan lede til diskriminering, hets og trakassering av funksjonshemmede. LDO foreslår

at statens rapport redegjør for hvordan myndighetene selv tar sitt ansvar på dette området.

LDO er bekymret over at fremstillingen av funksjonshemmede i læremateriell og pensum ved norske skoler er preget av stereotyper som bidrar til en konservering av fordommer overfor funksjonshemmede. Ombudet foreslår at staten i sin rapport konkretiserer planer og tiltak for å kartlegge, forebygge og bekjempe holdninger og stereotyper hos barn og ungdom.

Medierapporten *Stort felt – liten dekning*⁴ viser at funksjonshemmede har liten plass i norske medier, og da ofte i stereotype fremstillinger. Ombudet foreslår at statens rapport konkretiserer hva som er gjort for å påvirke dette. Oslo-deklarasjonen som det vises til har Norge etter det LDO kjenner til enda ikke gitt noen offentlig programerklæring om å følge eller arbeide med. Vi foreslår at staten begrunner dette i sin rapport.

Videre foreslår LDO at statens rapport viser hvordan myndighetene vil gå fram for å fremme bevisstgjøring når det gjelder læresteder, rekruttering, medie-produksjon og mangfoldspolitikk. Det siste i lys av at de færreste mangfoldspolycyer inkluderer funksjonshemmede.

2.3. Artikkel 9 Tilgjengelighet

CRPD innfører med artikkel 9 retten til tilgjengelighet som et tverrgående prinsipp med generell gyldighet for hele konvensjonens anvendelsesområde.

Staten har valgt universell utforming som strategi for å oppfylle denne plikten. Norske myndigheter har som målsetting at Norge skal være universelt utformet innen 2025.

FN-komiteen har som svar på andres lands rapporter etterlyst konkrete handlingsplaner for dette. Ombudet vil her vise til at vi etterspør følgende i vår nasjonale rapport *Tilgjengelighet til grunnskoler og videregående skoler*⁵:

⁴ Stort felt – liten dekning. Medierepresentasjoner av mennesker med nedsatt funksjonsevne, Institutt for journalistikk og mediefag. Høgskolen i Oslo og Akershus. Januar 2014 på <http://www.bufetat.no/Bilder/Rapporten8012014.pdf>

⁵ http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/rapporter_analyser/crpd--2013/crpd_rapportskoler_pdf.pdf

- Forskrifter om universell utforming av eksisterende grunnskoler og videregående skoler i tråd med forutsetningene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven §§ 9 og 10
- Klare tidsfrister
- Tilstrekkelige økonomiske ressurser

LDO foreslår at staten i sin rapport klargjør sine planer for hvordan og når de vil oppgradere eksisterende bygg til å bli universelt utformet.

2.3.1. Varer og tjenester

Staten skriver i sin rapport at: «Tilgang for alle til varer og tjenester er viktig. I Norge sikres tilgangen til varer og tjenester ved regler om universell utforming og individuell tilrettelegging i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven og øvrig lovgivning, hjelpemidler og velferdsordninger.»

Ombudet gjør oppmerksom på at dette er en gjentakende uklarhet om hvilke forhold som må være til stede for at alle skal ha tilgang til varer, informasjon og tjenester. Her viser vi til vår nasjonale rapport⁶ *Rett til tilgang til informasjon, varer og tjenester*.

CRPD pålegger staten å treffe hensiktsmessige tiltak for å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne, på lik linje med andre, får tilgang til blant annet informasjon og kommunikasjon, og til andre tilbud og tjenester som tilbys allmennheten.⁷ Dette handler om å sørge for at det er tilgang til personlig assistanse når det er nødvendig. Det innebærer at lovgivning om generell universell utforming, individuell tilrettelegging som kun gjelder for skole, i arbeidsliv og kommunale tjenester, hjelpemidler eller velferdsordninger ikke i seg selv svarer på tilgangen til varer og tjenester.

⁶ http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/rapporter_analyser/crpd--2013/crpd_informasjonvarertjenesterpdf_pdf.pdf

⁷ Mange funksjonshemmede har ingen fordel av universell utforming, men trenger informasjon eller assistanse gitt av mennesker. Hvor det ikke er universelt utformet vil også noen ha behov for menneskelig assistanse. LDO mener forpliktelsene etter CRPD taler for at staten har plikt til å sikre at virksomheter og leverandører av tjenester som retter seg mot allmennheten, ved siden av dagens krav til universell utforming, også skal kunne yte nødvendig assistanse. Denne assistanse-tjenesten som pålegges virksomheter, tjenesteytere og arrangører kalles «anticipatory» reasonable adjustment duties» på engelsk eller på norsk «forutseende» tilpasnings-plikter (LDOs nasjonale rapport om Retten til varer og tjenester 2013)

Ombudet foreslår at staten klargjør og omtaler i sin rapport hvordan myndighetene vil legge føringer for en reell rett til informasjon, varer og tjenester. Vi foreslår at staten også her nevner hvordan myndighetene vil sikre rettighetene bredt på tvers av ulike funksjonsnedsettelse, slik at f eks også personer med kognitive funksjonsnedsettelse sikres tilgang til informasjon.

2.3.2. Universell utforming av IKT

Direktoratet for IKT og forvaltning (DIFI) har tidligere sagt at standarder for tilgjengelighet på web og automater var ment som en begynnelse, og at flere forskrifter vil komme. Ombudet foreslår at staten i sin rapport redegjør for det videre arbeidet med nye forskrifter på IKT-området.

2.4. Artikkel 12 Likhet for loven

2.4.1. Vergemålsloven

Likhet for loven forstås som selve prøvesteinen på hvorvidt et land har foretatt et paradigmeskifte i praksis. Statens rapport synliggjør ikke at fratakelse av rettslig handleevne i dag kan skje med tvang, og at slik fratakelse er basert på nedsatt funksjonsevne.

Det er flere forhold ved dagens vergemålslov som bekymrer ombudet. Loven inneholder ikke regler for hvordan fullmaktshaver skal opptre overfor fullmaktsgiver slik at selvbestemmelse ivaretas. Et annet forhold er at dersom den rettslige handleevnen er fratatt både på det økonomiske og det personlige området, så er den rettslige handleevnen fratatt som sådan for den perioden vergemålet varer.

Det fremgår av utkastet til statsrapport at det har skjedd en holdningsreform der de ansatte i vergemålssetaten og vergene gjennom opplæring har blitt bevisstgjort betydningen av den enkeltes selvbestemmelsesrett. Ombudet foreslår at staten gjør rede for innholdet i og status for denne holdningsreformen.

2.4.2. Utilregnelighet og særreaksjoner

Ombudet foreslår at staten i sin rapport klargjør at gjeldende utilregnelighetsregel er basert på det medisinske prinsipp, og at tilregnelighetsutvalget anbefaler videreføring av et modifisert medisinsk prinsipp der visse funksjonsnedsettelse kan forstås ensbetydende med utilregnelighet. Det kan for eksempel være en psykososial funksjonsnedsettelse.

Ombudet foreslår også at staten redegjør for hvordan sivilt samfunn har vært involvert i tilregnelighetsutvalgets utredningsarbeid.

2.5. Artikkel 13 Tilgang til rettssystemet

Funksjonshemmede møter på barrierer i rettssystemet. LDO er bekymret over både fordommer og manglende universell utforming. Verken Politihøyskolen eller Kriminalomsorgens utdanningscenter som utdanner fengselsbetjenter har etter det LDO kjenner til opplæring om eksempelvis kommunikasjon med utviklingshemmede, og heller ikke noe om CRPD og de forpliktelser som følger av konvensjonen.

LDO foreslår at staten redegjør for hvordan man vil forbedre opplæringen for dem som arbeider innenfor rettspleien, herunder politi, domstolsapparatet og fengselsansatte. I tillegg bør det nevnes om staten vil utrede hvordan man vil sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne kan få effektiv og likeverdig tilgang til rettssystemet.

2.6. Artikkel 14 Frihet og personlig sikkerhet

Vi viser her til vår nasjonale rapport om *Rett til frihet, personlig sikkerhet og likeverdige helsetjenester for personer med psykososiale funksjonsnedsettelse*⁸

I denne rapporten anbefaler LDO følgende:

1. Psykisk helsevernloven bør oppheves og erstattes av et ikke-diskriminerende regelverk.
2. Alternativene til tvang må bygges ut på en slik måte at retten til likeverdige helsetjenester blir reell også for personer med psykososiale lidelser.
3. Det bør nedsettes et lovutvalg som kan utrede hvordan «supported decision-making» kan sikres i norsk rett og praksis.
4. Norge må trekke de to tolkningserklæringene til artiklene 12, 14 og 25 i CRPD så raskt som mulig.

Det er liten tvil om at disse tolkningserklæringene vil bli grunnlag for kritisk gjennomgang når Norge skal eksamineres av CRPD-komiteen. I sine avsluttende merknader (04.10.2013) til Australias statsrapport, har

⁸ http://www.ldo.no/globalassets/brosjyrer-handboker-rapporter/rapporter_analyser/crpd--2013/rapportcrpd_psykiskhelsevern_pdf.pdf

CRPD-komiteen bedt Australia om å evaluere sine tolkningserklæringer med tanke på å trekke disse tilbake.⁹ Videre har CRPD-komiteen ikke vektlagt Australias erklæring i sin kritikk av landet for manglende gjennomføring av blant annet CRPD artikkel 12. Dette taler for at norsk praksis og lovverk vil bli vurdert av komiteen opp mot de forpliktelser som følger av CRPD, uten at de norske tolkningserklæringene vil bli vektlagt.

I statens rapport foreslår vi at myndighetene tar med en vurdering av dagens praksis, og dokumentasjon som underbygger rapportens beskrivelser. LDO foreslår at staten i sin rapport nevner tiltak for å redusere bruken av tvang og makt. LDO foreslår også at staten redegjør for hvorfor det har vært en økning i den gjennomsnittlige varigheten av tvangsinnleggelse fra 2011 til 2013.

2.7. Artikkel 15 Frihet fra tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

På grunn av manglende tilgjengelighet ved norske fengsler har Sivilombudsmannens forebyggingsenhet mot tortur og umenneskelig behandling (SOM) avdekket at mennesker med nedsatt bevegelsesevne plasseres på restriktiv avdeling med begrenset fellesskap på grunn av sin funksjonsevne.¹⁰ Dette er i strid med CRPD, og ombudet foreslår at staten i sin rapport konkretiserer når norske fengsler skal være tilgjengelig for alle slik at også mennesker med nedsatt funksjonsevne får sone på lavere risikoavdelinger med de samme betingelsene som andre innsatte.

2.8. Artikkel 16 Frihet fra utnyttning, vold og misbruk

Staten skriver i utkastet til rapport at det ikke finnes sikre tall når det gjelder vold mot personer med nedsatt funksjonsevne, og viser samtidig til at Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress vil gjennomføre egne tilleggsundersøkelser blant grupper man anser som særlig voldsutsatt.

CRPD stiller krav til innsamling av statistikk og annen datainnsamling. LDO kan ikke se at en slik undersøkelse er lansert, og vi foreslår derfor at staten i sin rapport gir en beskrivelse av hva som er status for en tilleggsundersøkelse om vold og overgrep mot personer med nedsatt

⁹ CRPD/C/AUS/CO/1 para 24-26

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fAUS%2fCO%2f1&Lang=en

¹⁰ <https://www.sivilombudsmannen.no/rapporter/category2966.html>

funksjonsevne. Videre foreslår vi at statens rapport tydeliggjør hvordan myndighetene vil initiere og stimulere til forskning for å kartlegge hets og trakassering av funksjonshemmede på alle samfunnsarenaer.

I statens utkast til rapport står det videre at tjenestetilbudet til voldsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne er kartlagt. Ombudet er bekymret for at man her kun gjengir funn fra NOVA-rapporten som viser at det er en positiv utvikling i form av at flere krisesentre er tilgjengelige nå enn i 2007. Ombudet vil fremheve at en hovedkonklusjon i rapporten er at hjelpetilbudet ikke i tilstrekkelig grad er utformet slik at det gir personer med nedsatt funksjonsevne beskyttelse fra vold og overgrep.¹¹ På bakgrunn av de store manglene som kartleggingen har avdekket, foreslår ombudet at staten konkretiserer hvordan man vil følge opp funnene i rapporten.

I rapportutkastet omtaler staten straffelovens ulike bestemmelser om hatkriminalitet uten at det gis noen nærmere omtale om planer eller tiltak på området. Ombudet foreslår at staten redegjør for status for tiltak innen justissektoren som er iverksatt for å forbedre rapportering og registreringspraksis i politiet. LDO foreslår også at staten omtaler hvorvidt man vurderer å iverksette tiltak, og i tilfelle hvilke, for å forebygge hets, trakassering og hatkriminalitet som rammer personer med nedsatt funksjonsevne.

2.9. Artikkel 19 Retten til selvstendig liv og til å være en del av samfunnet

Normalisering og integrering var HVPU-reformens overordnede målsetninger. Kommunene skulle ikke bygge opp en særomsorg. *«Men særomsorgen er gjeninnført, normaliseringen er forlatt og integreringen*

¹¹ «Det generelle inntrykket basert på den landsomfattende undersøkelsen besvart av 169 kommuner og intervjuet med representanter for 16 kommuner, er at det er lite fokus på, og kunnskap om tilbudet til personer med funksjonsnedsettelse utsatt for vold. 168 kommuner har inngått avtale med et krisesenter. Majoriteten av kommunene har ikke oversikt over om krisesenteret er tilrettelagt for personer med ulike former for funksjonsnedsettelse, og de færreste har regulert kravet om universell utforming i kontrakten med krisesenteret (...)

Vår totale vurdering basert på analysene av de ulike datasettene, er at tjenestetilbudet til volds- og eller overgrepsutsatte personer med nedsatt funksjonsevne har store mangler. Svært lite synes også å ha bedret seg i løpet av de ti årene som har gått siden Krisesentersekretariatet gjennomførte sin studie i 2003 og 2005. En hovedkonklusjon er at det kommunale tilbudet ikke er tilfredsstillende og at kommunene ikke tar sitt ansvar på alvor.»

synes glemt» skriver leder i NFU Jens Petter Gitlesen.¹² I utkastet til rapport nevner staten at løsninger tilpasset den enkeltes ønsker og behov bør etterstrebes. Samtidig viser forskning at utviklingen går mot mer ekskludering og ny-institusjonalisering av utviklingshemmede.¹³

Ombudet foreslår at staten i sin rapport gjør rede for hvilke grep som gjøres for å unngå boligsegregering av utviklingshemmede, og hvordan individuelle ønsker og behov skal imøtekommes.

2.9.1. Funksjonshemmede og ressurskrevende tjenester

Det er bekymringsfullt at unge må bo på sykehjem mot sin vilje.¹⁴ Dette gjelder et økende antall mennesker med både somatiske funksjonsnedsettelse, og mennesker med psykiske lidelser. I august 2014 anslo Aftenposten¹⁵ tallet til å være 150, og tallet har vært økende.¹⁶

Ombudet foreslår at staten redegjør for situasjonen i sin rapport, og nevner hvilke tiltak som gjøres for å gi unge mennesker som ufrivillig er på sykehjem et annet botilbud slik at også denne gruppen kan få et selvstendig og uavhengig liv.

2.10. Artikkel 20 Personlig mobilitet

2.10.1. Transportsystemet

I Nasjonal transportplan 2014 - 2023 er ett av målene at transportsystemet skal være universelt utformet. LDO foreslår at staten i sin rapport gjør rede for hvilke konkrete tiltak som skal gjøres for å nå dette målet.

¹² <http://www.nfunorge.org/no/Om-NFU/NFU-bloggen/Tvang-og-makt/>

¹³ Tøssebro og Søderstrøm: Innfridde mål eller brutte visjoner? Noen hovedlinjer i utviklingen av levekår og tjenester for utviklingshemmede, NTNU 2011:2

¹⁴ http://sykehjemsliv.blogg.no/1381250709_vr_s_snill_ta_meg_vek.html?fb_action_ids=586788501388670&fb_action_types=og.likes&fb_source=other_multiline&action_object_map=%7B%22586788501388670%22%3A429866057125777%7D&action_type_map=%7B%22586788501388670%22%3A%22og.likes%22%7D&action_ref_map=%5B%5D

¹⁵ <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Oslos-tilbud-til-nyoperert-AEn-stol-pa-aldershjemmet-7275556.html>

¹⁶ I statsbudsjettet for 2009 var det 100 personer under 50 år som bodde på aldershjem eller lignende institusjoner. Året etter hadde dette vokst til 134 personer, mens i budsjettet for 2011 kunne departementet opplyse at det bodde 137 unge funksjonshemmede på aldershjem. I statsbudsjettet som ble lagt frem i 2011 opplyste Helse- og omsorgsdepartementet at 166 personer under 50 år bor på aldershjem. Dette var 29 flere personer enn året før, en vekst på 21 prosent

2.10.2. Transporttjeneste for funksjonshemmede

Som en del av det lokale kollektivtransporttilbudet, tilbyr fylkeskommunene tilrettelagt transport for personer med nedsatt funksjonsevne som ikke kan benytte ordinær kollektivtransport (TT-ordningen). Som for den lokale kollektivtransporten for øvrig, er det fylkeskommunene som fastsetter standarden i tilbudet. Ombudet er kjent med at det ikke finnes nasjonale retningslinjer, og at fylker opererer med svært forskjellige forskrifter for dette. Vi foreslår at staten i sin rapport redegjør for tiltak som kan sikre at funksjonshemmede får et mer likt og forbedret tilbud uavhengig av fylkesgrensene.

2.11. Artikkel 21 Ytringsfrihet, meningsfrihet og tilgang til informasjon

Her viser vi også til punkt 2.14 og 2.15. Konvensjonen gir norske myndigheter en plikt til å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik tilgang til informasjon, enten dette er ved menneskesamlinger av en viss størrelse som politiske møter og demonstrasjoner, eller informasjon gjennom radio, fjernsyn og internett. Denneplikten finner vi også i artikkel 9 Tilgjengelighet, jfr punkt 2.3. Spesielt synshemmede, hørselshemmede og døvblinde får ofte ikke tilgang til informasjon, og derfor heller ikke mulighet til å delta i offentlige debatter.

Ombudet foreslår at statens rapport redegjør for hvilke tiltak som vil iverksettes for å oppfylle denneplikten.

2.12. Artikkel 24 Utdanning

LDO får stadig henvendelser fra funksjonshemmede eller deres pårørende om brudd på nærskoleprinsippet, segregering av elever med nedsatt funksjonsevne, barn som ikke får tegnspråkopplæring etter opplæringsloven og synshemmede som ikke får tilrettelagt skolemateriell. Segregering av funksjonshemmede barn påvirker hele deres tilværelse. Forskningsrapporter viser at barn med nedsatt funksjonsevne som tas ut av ordinær undervisning i mindre grad deltar aktivt i fritiden.¹⁷

I statens utkast til rapport beskrives rettigheter og lovverk. LDO foreslår at statens rapport også gir en beskrivelse av de faktiske forhold og av statistikk over klageomfanget hos Fylkesmennene.

¹⁷ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:310088/FULLTEXT04>

LDO viser ellers til artikkel 9 om plikten til universell utforming av undervisningsbygg.

2.13. Artikkel 27 Arbeid og sysselsetting

LDO er grunnleggende bekymret for den vedvarende undersysselsettingen av personer med nedsatt funksjonsevne. Statens utkast til rapport redegjør kun kort for sysselsettings-statistikken på området, uten at utviklingen over tid synliggjøres. Ombudet mener at gapet mellom de forpliktelsene staten har tatt på seg om å sikre retten til arbeid og den faktiske situasjon i for liten grad tydeliggjøres i rapportutkastet.

Statens utkast til rapport omtaler aktivitets- og rapporteringspliktene i diskriminerings- og tilgjengelighetsloven (DTL) for arbeidsgivere under artikkel 8, men omtaler ikke dette lovpålagte virkemiddelet knyttet til tiltak for likestilling og ikke-diskriminering i arbeidslivet. LDO foreslår at staten tar inn i sin rapport en omtale av hvordan norske myndigheter arbeider for å sikre en effektiv iverksetting av de proaktive forpliktelsene myndighetene har pålagt arbeidslivets parter.

Ombudet foreslår også at staten bør redegjøre for hvilke virkemidler og tiltak myndighetene benytter for å fremme universell utforming av IKT og fysiske forhold i arbeidslivet.

Statens rapportutkast viser til FAFOs rapport «Inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet», men gjengir kun enkelte deler av hovedfunnene i rapporten knyttet til selvrapporterte holdninger. Det gjelder for eksempel at arbeidsgivere oppgir at de ikke assosierer nedsatt funksjonsevne med høyt sykefravær. Ombudet mener dette er en utilstrekkelig gjengivelse av rapporten, og etterlyser at det også synliggjøres andre hovedfunn. I FAFO-rapporten fremgår det at så få som 18 prosent av virksomhetene som ble intervjuet har utført konkrete tiltak for å rekruttere personer med nedsatt funksjonsevne, og kun 17 prosent av virksomhetene hadde målsetninger om rekruttering av funksjonshemmede.

Når det gjelder avtalen om et inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), viser statens rapportutkast til at man for perioden 2014 - 2018 er blitt enige om en forsterket innsats for å oppnå resultater på delmål 2 i avtalen. Ombudet foreslår at staten i sin rapport utdyper hvordan partene i IA-avtalen skal iverksette denne målsetningen i praksis i løpet av avtaleperioden.

LDO foreslår at staten inntar i rapporten en omtale av nyere politiske satsninger knyttet til utformingen av arbeidsmarkedstiltak og endringer i arbeidsmiljøloven, og særlig hvordan disse tiltakene skal bidra til å oppfylle retten til arbeid for personer med nedsatt funksjonsevne.

Ombudet foreslår at staten i sin rapport også klargjør hvilke konkrete tiltak som er iverksatt for å bekjempe diskriminerings- og holdningsbarrierer som hindrer sysselsetting.

2.14. Artikkel 29 Deltagelse i det politiske og offentlige liv

Vi viser her til punkt 2.3. om norske myndigheters forpliktelser til å sørge for informasjon til alle. Det dreier seg f. eks. om å sørge for tegnspråktolk under valgkampmøter og debatter. Mangel på tolk og manglende plikt til å sørge for tolk og assistenter på organiserte samlinger og møter av en viss størrelse er et demokratisk problem og kan anses som et brudd på CRPD. Ombudet foreslår at staten i sin rapport redegjør for hvilke tiltak som vil iverksettes for å oppfylle denne plikten.

I statens utkast til rapport står det at det «er liten forskjell også når det kommer til andelen som har eller har hatt et politisk verv.» Ombudet har uten hell prøvd å finne denne rapporten, og foreslår at staten i sin rapport redegjør for hvem dette gjelder og hvilken rapport det siktes til.

2.15 Artikkel 30 Deltagelse i kulturliv, fritidsaktiviteter, fornøyer og idrett

Også her viser vi til punkt 2.3. og norske myndigheters plikt til å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne har lik tilgang til informasjon, enten dette er ved menneskesamlinger av en viss størrelse som politiske møter og demonstrasjoner, eller i bruk av radio, fjernsyn og internett. Mangel på tolk og manglende plikt til å sørge for tolk og assistenter hindrer synshemmede, hørselshemmede, døvblinde og utviklingshemmede fra å delta i foreninger og dyrke sine hobbyer. Ombudet foreslår at staten i rapporten redegjør for hvilke tiltak som vil iverksettes for å oppfylle denne plikten.

2.16 Artikkel 31 Statistikk og innhenting av data

I LDOs arbeid ser vi stadig en mangel på dokumentasjon og statistikk fra et menneskerettighetsperspektiv når det gjelder personer med nedsatt funksjonsevne. Norge trenger dokumentasjon som kan beskrive både nåværende status og utviklingen på dette området. For å oppfylle Norges

forpliktelse i henhold til CRPD må myndighetene sørge for et relevant og robust kunnskapsgrunnlag. Dette krever at staten styrker sitt arbeid, og stiller nødvendige ressurser til rådighet for å sikre tilfang av data og forskning.

I dette utkastet til Norges første rapport til CRPD-komiteen finner vi at statens dokumentasjon av situasjonen på de ulike områdene er mangelfull, selv på områder der det er tilgjengelig forskning og faktagrunnlag som staten kunne ha brukt i sin analyse.

Vennlig hilsen

Sunniva Ørstavik
Likestillings- og diskrimineringsombud

Eli Knøsen
seniorrådgiver